

Gemeente van Christus,

Dit alles heb ik gezien in mijn vluchtige dagen. Of NBV “Dit heb ik in mijn leeg bestaan gezien”. We zitten meteen weer in het hoofdthema van het boek dat het bestaan leeg is, zinloos, doelloos. Er valt geen touw aan vast te knopen.

En waar hij in dit gedeelte mee komt is, “er is een rechtvaardige die omkomt in zijn rechtvaardigheid en er is een goddeloze die bij al zijn slechtheid zijn dagen verlengt”. En dit is een thema dat Prediker bezighoudt op meerdere plekken. Al in H 2:14 zegt hij: “De wijze heeft ogen in zijn hoofd, maar de dwaas wandelt in de duisternis”. [Maar] toen merkte ik ook dat één lot hen allen treft”.

En hier zegt hij dus, het is niet zo dat als je rechtvaardig bent, het je goed gaat en als je slecht leeft, het verkeerd met je gaat. Blijkbaar niet. Het kan juist andersom zijn. Dat doet ons denken aan Ps. 73 dat we zongen, daar wordt de dichter er door verteerd omdat het hem ook zelf raakt. De goddelozen gaat het goed af maar hem die zuiver van hart is, juist niet.

Dit is een geloofsworsteling in het OT. Want het basisgeloof is toch zoals we vinden in bij voorbeeld Ps. 1 of Ps. 112 dat wie rechtvaardig is, gezegend wordt en wie goddeloos is, geen zegen hoeft te verwachten. Dit is ook de gedachte waar het boek Spreuken vanuit gaat.

In het boek Job zien we deze geloofsworsteling natuurlijk heel sterk naar voren komen. Jobs vrienden die uitgaan van dit geloof en zien dat Job er ellendig aan toe is en dus moet hij wel gezondigd hebben. Het boek Job geeft op dit vraagstuk een heel eigen antwoord.

Ik denk dat het gevoel wel herkenbaar is voor ons. Dat we ook denken er zijn mensen die zoveel slechtheid doen en die blijven maar leven. Denk aan dictators. Dat je denkt als die dictators er niet meer zouden zijn, hadden er zoveel doden voorkomen kunnen worden. En andersom mensen die goed doen, kunnen zomaar uit het leven worden gerukt.

Waarom is het zo onrechtvaardig verdeeld? Wat is de zin daarvan? Dat is natuurlijk wat Prediker opmerkt, er is geen logica in te ontdekken. En je kunt je daar ook verloren bij voelen dat je hier geen inzicht in hebt, dat je er als mens geen grip op hebt, dat je het niet kunt veranderen. Het kan je raken dat je het ziet gebeuren voor je ogen.

Voor Job is het een worsteling ook vanuit het contact met zijn vrienden, Prediker gaat er anders mee om. Hij is er ook niet zelf existentieel bij betrokken. Prediker komt bij ons over als iemand die het allemaal observeert. “Dit alles heb ik gezien”, hij ziet van alles, misschien komt hij ook wat afstandelijk bij ons over.

Hij gaat er op een heel andere manier mee om dan de dichter van Ps. 73 en Job. Zijn reactie is [16] “Wees niet al te rechtvaardig en acht u zelf niet bovenmate wijs? Hij zegt eigenlijk, het loont niet om al te rechtvaardig te zijn, dat zie je toch, er is een rechtvaardige die omkomt in zijn rechtvaardigheid.

Een commentaar dat ik raadpleegde, noemde het sarcastisch wat Prediker zegt. Nou ja, als het dan zo gaat, wees maar niet al te rechtvaardig. Dat is zijn manier om ermee om te gaan.

Ik wil hier wel even bij stilstaan. Wat je dus ziet, is, dat verschillende bijbelboeken ook verschillend omgaan met deze thematiek. Prediker heeft een andere benadering dan het boek Job. Maar hij zit er ook anders is dan Job. Ik dacht, ja zo kan het ook tussen gelovigen werken. Dat je allemaal je geloofsovertuiging hebt, er is een basisovertuiging die je ook deelt met elkaar en toch kun je verschillend reageren op dingen die zich aandienen. Vanuit een verschillende omstandigheid, vanuit een verschillende persoonlijkheid wellicht.

Prediker lijkt er wat luchtig – nou wil ik niet zeggen - maar toch van weg te gaan door dit advies te geven: “Wees niet al te rechtvaardig”. En acht u zelf niet bovenmate wijs. Waarom zou u uzelf verwoesten? Ik haalde zo-even Prediker 2:14 aan, ik noem nu ook Pred. 2:15: “Toen zei ik in mijn hart: Zoals het lot van de dwaas ook mezelf treft, waarom ben ik dan toen zo bovenmate wijs geweest? Ik sprak in mijn hart: Ook dat was vluchtig”

Het heeft geen zin om zo wijs te zijn en rechtvaardig. En die beide hebben met elkaar te maken, wie rechtvaardig is, is wijs en andersom.

Wat hier staat en ook wat in vs. 17 staat, wees niet al te goddeloos levert ons wel hoofdbrekens op. Iemand noemde dit gedeelte het bankroet van alle ethiek, want alles wordt gerelativeerd, niet al te rechtvaardig, niet al te goddeloos.

Staat dit niet in spanning tot andere bijbelgedeelten? Vorige week haalde ik de woorden van Jezus uit de bergrede nog aan: “Want Ik zeg u: “Als uw gerechtigheid niet overvloediger is dan die van de schriftgeleerden en de Farizeeën zult u het Koninkrijk der hemelen beslist niet binnengaan”. En gedeelten bij Paulus over het najagen van een heilig leven.

Hoe moet je deze woorden interpreteren? Kan het zo zijn dat je te rechtvaardig kunt zijn. Dat je zo rechtvaardig kunt zijn dat het omslaat in iets negatiefs? Bij voorbeeld dat je er wat mee wordt. En dan kom je in het vaarwater van de Farizeeën terecht. Is dat gevaar er? Als kerkmens? Ik leef netjes, toch wel netter dan anderen. Ik vind dat best wel een gevaar. Zo mag het niet zijn vandaar dat we straks ook zingen “Alle roem is uitgesloten”

Maar doet deze uitleg recht aan wat Prediker zegt? Volgt dat uit de context? Zo klip en klaar is het allemaal niet. “Waar zou hij op kunnen doelen als hij zegt waarom zou je jezelf verwoesten?” Is het misschien dat als je strikt bent in de ethiek je wordt gezien als een moralist. Iemand die het heel goed weet hoe je moet leven en ook anderen er op wijst, maar door die houding wordt je een eenzaam mens. Dat gevaar kan er zijn. Is dat het?

Het blijven verzen die schuren met andere gedeelten in de Schrift. Maar dan denk ik, ook deze stem mag gehoord worden. Dat heb ik vaker gezegd in deze prekenreeks, ook de stem van Prediker mag gehoord worden. En misschien geeft het ook wat ruimte. Ruimte die de Schrift blijkbaar zelf geeft. Is het ruimte om soms ook niet precies te weten wat goed is in de complexiteit van het leven en van deze tijd. Is het ruimte om soms ook niet precies en strikt te doen wat het goede zou zijn. Ik vind dit wel spannende vragen maar we willen toch recht doen aan de tekst? En recht doen aan de tekst is niet krampachtig een tekst in harmonie willen brengen met andere bijbelteksten want dat lukt niet altijd. Een tekst moeten we ook laten staan en op zijn eigen merites beoordelen.

En dan zegt Prediker “wees niet al te goddeloos”. Zo is hij dan ook, hij schiet niet door naar de andere kant, “niet al te rechtvaardig maar ook niet al te goddeloos”. Niet ineens alle teugels laten vieren. En wees niet al te dwaas. Ja zo vertaalt de HSV maar de woorden “al te” staan schuingedrukt, er staat feitelijk “en wees niet dwaas”. Dus heel veel ruimte voor dwaasheid geeft Prediker toch ook niet, helemaal niet zelfs.

Nee “waarom zou u sterven voor uw tijd?” Ja dat blijft toch zijn basisgeloof. Ook al ziet hij het heel vaak anders gebeuren, dat goddelozen juist wel lang blijven leven, toch blijft hij vasthouden aan dit geloof.

En misschien werkt het bij ons ook wel zo. Dat je het niet ziet – je ziet het niet in de wereld – dat slechte mensen door God bijtijds gestopt worden om erger te voorkomen en toch geloof je dat God eens een einde zal maken aan het kwaad. Wat je hier bij Prediker ziet, vind ik wel herkenbaar, je ziet het niet wat je vanuit het geloof zou verwachten, maar toch blijf je het geloven. Toch blijft het je overtuiging, eens zal het goed komen, eens zal God recht doen. Toch blijft het je overtuiging, de weg gaan van Gods geboden loont. Ook als je misschien kunt denken, ik zie dat niet in mijn eigen leven terug. Want dat kan ook een beproeving zijn, net als Asaf in Ps. 73 dat je God serieus neemt en dat toch van alles in je leven overkomt. En anderen die er op los leven enz.. En je zou dan inderdaad kunnen gaan denken, waarom zou ik me dan nog zo strikt houden aan wat God vraagt..

Nee Prediker houdt wel vast aan het basiskader als hij vraagt waarom zou je als dwaas sterven voor je tijd. Hij gooit de orthodoxie niet weg.

En dan vat hij het voorgaande samen in vs. 18: “Het is goed dat u aan het ene vasthoudt en daarbij de hand niet van het andere aftrekt” Het is goed dat u die middenweg gaat, die gouden middenweg, niet te rechtvaardig, niet te goddeloos. Het blijft moeilijk om dat zo te horen, helpt dit ons nu echt is dit niet ook weer typisch Prediker, blijven we niet verward achter. Zonder veel richting mee te krijgen en zo werkt dat door in de preek; en zonder hoop. Moeten we deze verzen niet naast ons neer leggen?

En het lijkt wel of Prediker toch iets te licht over de zonde denkt. Vanuit die observatie die hij doet dat zondigen weinig effect lijkt te hebben, weinig onheil brengt voor jezelf. Dat gevaar is er voor ons ook dat je denkt het loopt allemaal niet zo’n vaart, ik kom er toch wel mee weg.

Maar gelukkig zegt er dan bij in het slot van vs. 18: “Immers wie God vreest ontkomt aan dit alles”. Die ontkomt aan extremen, te rechtvaardig, te goddeloos, die ontkomt aan een verkeerde levenshouding, verkeerde keuzes hoe dan ook. Je vraagt je af of Prediker hier zichzelf niet corrigeert en de zaak recht wil zetten.

Maar dit is wel de oplossing hoe dan ook. God-vrezen, ontzag hebben voor God en vandaar uit zoeken we te gaan de goede weg. In afhankelijkheid, luisterend. Spreuken zegt het “ontzag voor de Heer is het begin van alle wijsheid.” Misschien is het die wijsheid waarnaar Prediker verwijst in vs. 19.

En dan brengt Prediker nog iets in [20]: “Voorzeker er is geen mens rechtvaardig op de aarde, die goeddoet en niet zondigt”. Nou dat is een Bijbelse gedachte, die vinden we ook in het OT, bij voorbeeld in 1 Kon. 8:46 “wanneer zij tegen U hebben gezondigd – er is immers geen mens die niet zondigt – “ of in Job. 15:14 “wat is de sterveling dat hij zuiver zou zijn, en dat hij, geboren uit een vrouw, rechtvaardig zou zijn” of Spreuken 20:9 “Wie kan zeggen: Ik heb mijn hart gezuiverd, ik ben rein van mijn zonde”. En natuurlijk denken we aan het NT aan de woorden van Paulus in Romeinen 3:23 “Want allen hebben gezondigd en missen de heerlijkheid van God”

Wat Prediker hier doet is zijn aanbeveling in de vz. 16-18 van een tweede legitimatie voorzien. “Wees niet al te rechtvaardig, wees niet al te goddeloos” dat kwam op vanuit wat hij waarnam, dat het allemaal niet zoveel zin heeft om te leven als een rechtvaardige gezien het lot wat een rechtvaardige treft maar nu zegt hij er ook nog bij ja in feite is rechtvaardigheid en zonde ook niet altijd zo te scheiden. Dat is een extra ondersteuning van zijn advies om die middenweg te gaan.

Wat ik hierbij opmerk, zo functioneert het niet bij Paulus. Daar gaat het erom dat wij vanuit dat besef van zonde ernaar uitzien om gerechtvaardigd te worden door Christus, ons door geloof naar Hem uit te strekken en vervolgens een nieuw leven te gaan leiden. Maar dan zijn tonen die we niet beluisteren bij Prediker. Die accepteert meer dat het gemengd is, er is geen mens die goeddoet en niet zondigt. Hij lijkt het meer te accepteren en vandaar ook die middenweg te adviseren. Het is toch gemengd in je leven.

Prediker die weet wel van de noodzaak om ontzag te hebben voor God maar hij komt niet echt met een oproep om je leven er op na te kijken, om te strijden tegen de zonde.

En opnieuw misschien is dat ook een stem die ons helpt. Dat we het ook wel eens accepteren dat we de strijd niet altijd weten te voeren, dat we niet verder komen dan die middenweg. Dat we wel blijven zoeken naar wat ontzag voor God voor ons betekent maar dat het niet betekent dat we perfectie behalen of kunnen behalen of moeten behalen.

Vorig jaar preekte ik over de 1^e Joh-brief en zeiden we dat daar de lat hoog gelegd worden, hoger dan wij geneigd te zijn te doen, bij Prediker krijg ik de indruk dat de lat weer wat lager ligt.

Dat is denk ik ook een gevaar van een tekst als deze dat we dan weer heel makkelijk kunnen accepteren dat we niet volmaakt zijn en zonden doen. Daarom ook goed tegelijk die oproep om ontzag te hebben voor de Heer. Maar tegelijk biedt deze tekst ons wellicht ook een stuk ontspanning en ontkramping in het leven als gelovige, in ons denken over zonde.

We hebben nog twee verzen, [21] “zet ook uw hart niet op alle woorden die men spreekt opdat u niet hoort dat uw knecht u vervloekt”. Ja je wilt misschien niet weten wat mensen allemaal over je kunnen zeggen, wat ze van je kunnen vinden” Ik denk altijd maar “het is maar goed dat ik het meeste wat mensen over mij denken of zeggen” niet hoor en dan gaat het natuurlijk om negatieve dingen. En ik weet het dus ook niet wat er allemaal gedacht of gezegd zou kunnen worden maar er wordt altijd gepraat over dominees en over anderen en wie zal zeggen dat hij nooit negatief over anderen praat. Of het goed is, Jezus vindt van niet maar het gebeurt. En dan zegt Prediker: “opdat u niet hoort dat uw knecht u vervloekt”.

Opdat je er niet door geraakt wordt. Maar dat is niet wat bedoeld wordt, daar denken wij misschien aan, we zijn daar ook wel mee bezig wat raakt je in wat een ander over jou zegt – en dat is ook heel goed om dat voor jezelf helder te hebben, daar aandacht voor te hebben - maar waar het hier om gaat is, dat het je niet hoort opdat je er niet op ingaat en er wat van zegt.

Dat is opmerkelijk want die neiging kun je hebben. Misschien ook niet, dat je denkt, laat maar dat kan ook heel verstandig zijn. Maar het kan ook zijn dat je er op wel reageert, dat je zegt het raakt me wat ik hoor dat je zegt over mij of tegen mij, dat kan ook heel goed zijn om te doen maar het gaat hier nog verder dan je iemand daarop *bestraffend* aanspreekt.

En dan zegt Prediker, dat moet je niet doen, want jij doet dezelfde dingen. Dat doet me denken aan het spreekwoord, de pot verwijt de ketel dat ie zwart ziet”. Als je een ander streng aanspreekt op wat hij of zij over jou zegt, bedenk dat jij zelf zulke dingen ook doet en zegt. Ik vind dit wel een uitspraak om ter harte te nemen. Hoe denk je, spreek je zelf over anderen.

Of een iets ander voorbeeld, voordat je het in het verkeer iemand op een bepaald rijgedrag aanspreekt, eens even de vraag aan jezelf stellen, doe ik dat zelf soms ook niet?

Jongens en meisjes, misschien bent wel je eens boos op iemand omdat iemand iets lelijks doet of zegt over jou of tegen jou. En dat snap ik dat je dan boos kunt zijn maar zelf doe je misschien ook wel eens dingen of zeg je dingen die niet leuk zijn. Dus dan moet je misschien ook wat minder boos zijn als anderen een keer iets doen of zeggen wat niet leuk is.

Dit is wel een goede spiegel die ons wordt voorgehouden. Ga eerst bij jezelf te rade of jij niet geneigd bent hetzelfde te doen als wat jij die ander verwijt ook al is het terecht. Het lijkt op Jezus als hij zegt kijk eerst naar de balk in je eigen oog.

Er is ook een verschil, bij Jezus staat het in het teken om in te spannen voor het Koninkrijk van God, bij Prediker is dit voorbeeld een illustratie van die middenweg. Het geeft geen zin al je rechtvaardig te zijn en zo te reageren want zo rechtvaardig ben jezelf ook niet.

“Bijbelstudies over levenskunst”, zo is de titel van het boekje van Willem Maarten Dekker. Prediker ziet naar de realiteit, hij denkt hier erg vanuit de realiteit en komt met het advies van een middenweg.

Maar welke weg we ook gaan we gaan de goede weg als we gaan in ontzag voor de Heer. En zo begeven wij ons weer in het dagelijkse leven waar zoveel onbegrepen is, ongrijpbaar en zoveel niet gerealiseerd is en nog niet gerealiseerd wordt.

Amen.